

ΣΙΝΙΚΗ ΜΕΛΑΝΗ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

*

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

- 1991 ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟ ΤΑ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ, Κέδρος
- 1995 ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΑΝΑΡΙΝΙ, Κέδρος
- 1998 ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΕΚΕΙΝΗΣ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ, Κέδρος
- 2000 ΒΡΟΧΗ ΣΤΟ ΜΝΗΜΑ, Κέδρος
- 2002 ΤΑ ΕΦΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ, Κέδρος
- 2004 ΤΡΕΙΣ ΓΕΝΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ, Κέδρος
- 2007 ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ, Κέδρος
- 2009 ΣΤΗΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΟΧΘΗ, Ψυχογιός
- 2011 Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ, Ψυχογιός
- 2013 ΚΩΔΙΚΑΣ ΤΙΜΗΣ, Ψυχογιός
- 2015 ΟΙ ΔΕΙΝΟΣΑΥΡΟΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ, Εκδόσεις Πατάκη

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

- 2005 ΤΟ ΚΕΝΟ, Μπεσνίκ Μουσταφάι, Κέδρος
- 2006 ΙΣΤΟΡΙΑ ΩΡΑΙΩΝ, Μιμόζα Αχμέτι, Μεταίχμιο
- 2010 ΤΟ ΑΤΥΧΗΜΑ, Ισμαήλ Κανταρέ, Ελληνικά Γράμματα
- 2011 ΤΟ ΜΟΙΡΑΙΟ ΔΕΙΠΝΟ, Ισμαήλ Κανταρέ, Μεταίχμιο

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΚΩΤΣΙΑΣ

Σινική μελάνη

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία – 438

Τηλέμαχος Κώτσιας, *Σινική μελάνη*

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια, διορθώσεις: Αρετή Μπουκάλα

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Φιλμ, μοντάζ: Γιώργος Κεραμάς

Copyright © Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη) και

Τηλέμαχος Κώτσιας, Αθήνα, 2017

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2018

Κ.Ε.Τ. Β436 Κ.Ε.Π. 316/18

ISBN 978-960-16-7698-2

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στη μνήμη του πατέρα μου Γιάννη Κώτσια

Αφιερώνω το έργο αυτό ως ελάχιστο φόρο τιμής στα μέλη της οικογένειάς μου και τους συγγενείς μου που υπέφεραν στα κάτεργα του ολοκληρωτικού καθεστώτος της Αλβανίας: στον πατέρα μου Γιάννη Κώτσια για τα 7 χρόνια, στον θείο μου Βαγγέλη Κώτσια για τα 11 χρόνια, στον παππού μου Λάζο Κώτσια για τα 4 χρόνια, στον πεθερό μου Θεοφάνη Λίτσα για τα 5 χρόνια, στον γαμπρό μου Μιχάλη Καψαλίδη για τα 12 χρόνια φυλακή και για τα 5 χρόνια εξορία, στον αδερφό της γιαγιάς μου Γιώργο Στόλη για τα 12 χρόνια φυλακή, και στους αμέτρητους συντοπίτες και οικογενειακούς φίλους για τα ατελείωτα δεινά που υπέστησαν.

Ευχαριστώ τους φίλους μου Κώστα Κυριακού, Μηνά Λίτη, Νικόλα Κάλλη, Αντώνη Βάγια, καθώς και πολλούς άλλους φίλους, συγγενείς και γνωστούς για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου έδωσαν με τις προσωπικές τους μαρτυρίες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Τα άγουρα κεράσια 13

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Τα περίσσια παιδιά των μανάδων 201

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Τη ρωμισσύνη μην την κλαις 357

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Άρατε πύλας 459

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΑ ΑΓΟΥΡΑ ΚΕΡΑΣΙΑ

ΣΤΙΣ ΔΥΟ ΠΑΡΑ ΕΙΚΟΣΙ, με το που σήμανε το κουδούνι τη λήξη της τελευταίας ώρας των μαθημάτων, άρχισε ξαφνικά να βρέχει· μια ζεστή απριλιάτικη βροχή με χοντρές στάλες, που ανάγκασε τους μαθητές του γυμνασίου να στριμωχτούν στο εξώστεγο της μεγάλης εξώπορτας και να την παρακολουθούν χωρίς να τολμήσουν να βγουν έξω και να τρέξουν. Ο ήλιος δεν είχε κρυφτεί εντελώς από το μικρό σύννεφο κι έκανε τις στάλες να λάμπουν σαν χρυσές και να φαντάζουν κάπως πιο βαριές, μεταλλικές. Οι πέτρινες σκεπές της πόλης γυάλιζαν σαν ασημένιες –εξού και Αργυρόκαστρο–, το φρεσκοπλυμένο καλντερίμι κάτω από την αυλή σαν να σε καλούσε για ένα περπάτημα μέσα στη βροχή.

Οι πιο πολλοί μαθητές δεν είχαν φέρει ομπρέλα μαζί τους· κανείς δεν είχε προβλέψει τη βροχή, μα ακόμα κι αν την είχε προβλέψει, ο φόβος ότι θα την ξεχνούσε στο σχολείο αν δεν έβρεχε τη στιγμή που θα τελείωνε το μάθημα –διόλου ασυνήθιστο– ήταν μεγαλύτερος απ' την ίδια τη βροχή. Και έλα μετά ν' ακούει τη μαμά που, δίκιο είχε κι εκείνη, για να αγοράσει μια ομπρέλα έπρεπε να ξοδέψει τουλάχιστον τρία μεροκάματα. Όσοι είχαν φροντίσει παρ' όλα αυτά να έχουν μαζί τους ομπρέλα, συνήθως τα κορίτσια, έπαιρναν και δεύτερο άτομο μαζί τους και αναχωρούσαν. Προφυλάσσανε του-

λάχιστον το κεφάλι και τον έναν ώμο κι ας έπεφτε όλη η βροχή στον άλλο. Μερικοί ανυπόμονοι άρχισαν να τρέχουν από υπόστεγο σε υπόστεγο μαζεύοντας πάνω τους όλες τις θολούρες από τις στέγες. Όσοι είχαν αδιάβροχες τσάντες τις έβαζαν πάνω απ' το κεφάλι κι έτρεχαν. Για έναν περίεργο λόγο, φρόντιζαν περισσότερο να κρατάνε στεγνό το κεφάλι: μάλλον επειδή δεν ήθελαν να γίνουν μούσκεμα οι πολύτιμες γνώσεις που αποκτούσαν στο σχολείο.

Η Φιγαλία άνοιξε την ομπρέλα της κοιτάζοντας με την άκρη του ματιού τον Σωτήρη. Τα βλέμματά τους διασταυρώθηκαν, συμφώνησαν, βγήκαν από το χαγιάτι κι εκείνος έχωσε το κεφάλι κάτω από τη μικρή κοριτσιίστικη ομπρέλα της. Δεν τον ένοιαζε που βρεχόταν ο μισός. Χαιρόταν που ο άλλος μισός ήταν δίπλα της. Τον πλημμύριζε, εκτός απ' τη βροχή, και μια κρυφή χαρά που αυτό το κορίτσι, που το ποθούσαν όλα τα αγόρια, διάλεξε εκείνον ειδικά να πάρει μαζί του σ' έναν έστω και σύντομο περίπατο κάτω απ' τη βροχή.

«Έμπρός, Χατζηπαναγή!» ακούστηκαν κάποια πειράγματα.

Τα υπονοούμενα «Σουτ! Γκολ!» τους ακολουθούσαν μαζί με τη βροχή, μα το κορίτσι δεν ενοχλήθηκε· έδειχνε να το διασκεδάζει.

«Γιατί σε λένε Χατζηπαναγή;» τον ρώτησε η Φιγαλία.

«Δεν ξέρεις ποιος είναι ο Χατζηπαναγής;»

«Όχι. Ποιος είναι;»

«Είναι ο καλύτερος Έλληνας ποδοσφαιριστής» της είπε εκείνος.

«Και σ' αρέσει να σε φωνάζουν έτσι;»

«Τον λατρεύω».

Κρατούσαν κι οι δυο το χερούλι της ομπρέλας και προχωρούσαν υποχρεωτικά με βήμα συγχρονισμένο. Ο Σωτήρης είχε πλησιάσει το κορίτσι όσο ήταν επιτρεπτό. Αν ήθελαν να προφυλαχτούν περισσότερο από τη βροχή θα έπρεπε να περπατούν αγκαλιαστά, όμως μια τέτοια εικόνα δεν άρμοζε στη

μικρή πόλη όπου οι περισσότεροι κάτοικοι ήταν γνωστοί μεταξύ τους και επιπλέον, εκείνη δεν του είχε δώσει δικαιώματα. Ίσως ήθελε να δώσει σ' εκείνο το αγόρι την ευκαιρία να της πει δυο λόγια ξεχωριστά, όμως τώρα ο Σωτήρης δεν έβρισκε τι να πει.

Αμίλητη ήταν κι εκείνη. Κι η δική της σιωπή ίσως να 'λεγε πολλά. Ίσως μόνο για ν' ακούσει δυο γλυκά λόγια, μαζί με τις γλυκές στάλες της βροχής, μόνο γι' αυτό να τον πήρε μαζί της, σκέφτηκε ο Σωτήρης. Θα μπορούσε να της πει δυο απλά λόγια που να προδίδουν κάπως την κρυφή λατρεία του, που κι εκείνη πιθανόν να τα περίμενε, ίσως και με αδημονία, όπως το χώμα τη βροχή, μα τα λόγια, στριμωγμένα στις σκέψεις του, δεν έβρισκαν τον δρόμο να βγουν· ή δεν είχαν ωριμάσει ή δεν είχε χτυπήσει ακόμα εκείνος ο κεραυνός που έρχεται πριν τη βροχή.

Σταμάτησαν σ' ένα υπόστεγο στο Σταυροπάζαρο για να περάσει ένα δυνατό ανεμόβροχο. Είχαν μαζευτεί κι άλλοι περαστικοί εκεί. Κοιτάζονταν στα μάτια και χαμογελούσαν. Ήδη είχαν μιλήσει αρκετά με τη σιωπή τους.

«Πρέπει να προλάβω τη φουσαρόνικα για τη Δρόπολη» είπε ο Σωτήρης κάποια στιγμή που είδε ότι η βροχή είχε σχεδόν κοπάσει.

Σ' εκείνο το σημείο έπρεπε να χωριστούν και η Φιγαλία να φύγει για το σπίτι της, στο Παλιοπάζαρο, στη μικρή συνοικία κάτω από το Κάστρο.

«Να σε πάω μέχρι την πλατεία;» τον ρώτησε.

«Όχι, ευχαριστώ! Μη σε παιδεύω! Δυο βήματα είναι» της είπε και βλέποντας κι άλλους συμμαθητές να τρέχουν για να προλάβουν το αστικό λεωφορείο, έτρεξε κι αυτός αφού της είπε βιαστικά «Καλό απόγευμα!»

Τον παρακολουθούσε που έτρεχε στη βροχή, κατηφορίζοντας το καλντερίμι προς την κεντρική πλατεία. Ήταν ωραίο αγόρι. Ποδοσφαιριστής. Ένα χαμόγελο πάλευε να φανεί, κι

αυτή το καταπίεζε, να μην την πάρουν οι περαστικοί γι' αλλοπαρμένη.

Στο τσακ πρόλαβε ο Σωτήρης το αστικό με τους άλλους συμμαθητές· όλοι τους βρεγμένοι και ζεστοί απ' το τρέξιμο. Ο οδηγός γνώριζε φατσιακά σχεδόν όλα τα παιδιά που έπαιρναν εκείνη την ώρα το αστικό από την κεντρική πλατεία. Ρώτησε αν περίμεναν κανέναν άλλο και ξεκίνησε. Ήταν όλοι εκεί, αγόρια, κορίτσια κι άλλοι επιβάτες. Το αστικό τερμάτιζε κάτω στον κάμπο, στην άκρη της πόλης, στην εθνική οδό από όπου ξεκινούσε το μεγάλο υπεραστικό για τα χωριά της Δρόπολης.

«Πρώτος έφυγες και τελευταίος έφτασες» έριξε την μπηχτή του ο Αριστοτέλης στον Σωτήρη, πετώντας ένα υπονοούμενο για την παρέα του με τη Φιγαλία.

Το λεωφορείο πήρε τις στροφές κατηφορίζοντας από την παλιά πόλη κι άφησε τους μαθητές στον σταθμό του υπεραστικού που ξεκινούσε στις δυόμισι. Το λεωφορείο, τύπου φυσαρμόνικα, δεν μπορούσε να ανηφορίσει στην κεντρική πλατεία. Διέσχιζε τον κάμπο της Δρόπολης κάνοντας στάση σε κάθε χωριό και τερμάτιζε στο Γεωργουτσάτι. Μέχρι εκεί υπήρχε ασφαλτωμένος δρόμος. «Όλο νάζια αυτή η φυσαρμόνικα» παραπονιούνταν οι επιβάτες, «Ούτε σε ανηφόρες πάει, ούτε σε χωματόδρομους πατάει». Έλεγαν ότι άμα ασφαλτωνόταν ο δρόμος μέχρι τα Βρυσερά, θα πήγαινε ως εκεί, που ήταν και το κέντρο της Άνω Δρόπολης.

Η φυσαρμόνικα έκανε τρία δρομολόγια τη μέρα: ένα το πρωί στις έξι, όπου υπήρχε συνωστισμός από εργάτες, μαθητές και υπαλλήλους που πήγαιναν στις δουλειές τους στο Αργυρόκαστρο, στο κέντρο του νομού, ένα το μεσημέρι, όπου υπήρχε επίσης συνωστισμός αλλά με την αντίθετη φορά, κι ένα το απόγευμα στις πέντε και μισή. Οι επιβάτες ήταν σχεδόν όλοι γνωστοί μεταξύ τους, όπως όλοι οι Δροπολίτες. Εκεί μέσα ένιωθαν σαν στο σπίτι τους και μιλούσαν όλοι ελληνι-

κά. Η φουσαρμόνικα ήταν ο αγαπημένος τόπος συνάντησης· με το μουσικό της όνομα έμοιαζε σαν προέκταση της Δρόπολης. Όλοι ήξεραν πού κατεβαίνει ο καθένας: ποιοι κατεβαίνουν στη Δερβιτσιάνη, ποιοι στο Χάσκοβο, ποιοι στα Σωφράτικα και ποιοι στη Γράφη. Είχε δημιουργηθεί μια σχετικά σταθερή κοινότητα επιβατών, με πιο συμπαγές τμήμα της εκείνο των μαθητών που μαζεύονταν στη γαλαρία, μένοντας συνήθως όρθιοι για να δώσουν τη θέση τους στους ηλικιωμένους, κυρίως στις γλυκομίλητες γιαγιάδες με τα άσπρα μαντίλια. Οι ηλικιωμένοι μπορεί να μη γνώριζαν προσωπικά τους νέους, ήξεραν όμως τους γονείς τους, όλο τους το σόι.

Οι νεαροί έκαναν φασαρία, πειράγματα και καλαμπούρια, δίνοντας έτσι μια νότα χαράς στο λεωφορείο. Οι μεγαλύτεροι σπάνια τους έκαναν παρατήρηση. Εκεί μέσα οι Δροπολίτες διαπίστωναν ότι αποτελούσαν κάτι το ξεχωριστό σ' όλο τον νομό: ήταν ελληνόφωνοι κι είχαν κάποια ιδιαίτερη αυτοπεποίθηση· ήταν οι καλοί τεχνίτες, τα κομψά κορίτσια, τα ευγενικά αγόρια, οι καλοντυμένοι συνταξιούχοι.

Ο Σωτήρης κατέβηκε στη στάση του χωριού του, στη Δερβιτσιάνη, μαζί με πολλούς άλλους μαθητές. Η Δερβιτσιάνη ήταν η πρώτη στάση και κατά κάποιον τρόπο ξαλάφρωνε το λεωφορείο.

Μόλις κατέβηκαν, ο Αριστοτέλης πρότεινε στον Σωτήρη να πάνε πάνω από το χωριό να μαζέψουν σαλιγκάρια που έβγαιναν μετά τη βροχή. Ο Σωτήρης δεν συμφωνούσε· του είπε ότι είχε περάσει η εποχή τους. Η μάνα τού έλεγε ότι άμα λαλήσει ο κούκος δεν τρώγονται πια. Ο Αριστοτέλης, ή Τέλης όπως τον φώναζαν, του είπε με κάποια πικρία ότι αυτά τα λένε οι χορτάτοι. Θα πήγαινε μονάχος, τώρα πριν πάει στο σπίτι. Τον παρακάλεσε μόνο να πάρει την τσάντα του για να μην την κουβαλάει στο βουνό.

Ο Σωτήρης βρήκε το φαγητό του στην κατσαρόλα σχεδόν όπως κάθε μέρα και την αδερφή του να τον περιμένει να φάει για να πλύνει τα πιάτα. Η Τασούλα πήγαινε στην όγδοη τάξη, είχε μπει στην εφηβεία και το σώμα της άρχιζε να παίρνει σιγά σιγά γυναικείο σχήμα. Ο μπαμπάς θ' αργούσε, δούλευε τραχτερίστας· τον περίμεναν με τη φυσαρμόνικα στο δρομολόγιο της επιστροφής. Η μαμά ήταν ακόμα στη δουλειά. Φύτευε καπνό μαζί με άλλες γυναίκες και σήμερα με τη βροχή σίγουρα θα είχαν καταφύγει σε κάνα υπόστεγο και δεν θα είχαν αφήσει ούτε έναν χριστιανό χωρίς να τον κουτσομπολέψουν.

Η μαμά επέστρεψε βρεγμένη και πήγε αμέσως ν' αλλάξει· φόρεσε τα καλά της, γιατί δεν είχε άλλα. Ύστερα έπιασε την γκρίνια με τον Σωτήρη, ότι πάει που πάει στην πόλη, δεν φέρνει και κανένα καρβέλι ψωμί καθάριο. Τους έπεσαν τα δόντια από την μπομπότα.

Ο Σωτήρης, προσπαθώντας να δικαιολογηθεί, της εξηγούσε πως δεν είχε χρόνο: μόλις τελειώνει το μάθημα έπρεπε να τρέξει να προλάβει το ουρμπάνι, έτσι έλεγαν το αστικό λεωφορείο, κι αμέσως μετά τη φυσαρμόνικα. Αλλά ακόμα κι αν είχε λίγο χρόνο, ποιος πωλητής θα του 'δινε ψωμί, αφού δεν ήταν στη λίστα με τους κατοίκους της πόλης;

Οι άλλοι έβαζαν τους φίλους τους, του είπε η μάνα του, αυτός δεν είχε;

Εντάξει, θα καθόταν μια μέρα παραπίσω, θα 'βαζε κάποιον συμμαθητή που έμενε στην πόλη να του αγοράσει ένα καρβέλι και θα επέστρεφε με των πέντε και μισή. Να δούμε τι θα καταλάβει. Αύριο που έχει προπόνηση και θ' αργήσει να έρθει, θα το φροντίσει.

Την επομένη πρωί πρωί, περιμένοντας τη φυσαρμόνικα μαζί με τους άλλους συγχωριανούς, είπε στον Τέλη τα παράπονα της μάνας του· που δεν την ένοιαζαν ούτε οι εξισώσεις ούτε οι τύποι της χημείας ούτε οι εξετάσεις. Όλη η σκέψη της ήταν ένα καρβέλι καθάριο ψωμί.

Ο Τέλης του υποσχέθηκε ότι θα τον περίμενε να τελειώσει την προπόνηση και θα επέστρεφαν μαζί με των πέντε και μισή. Όση ώρα θα προπονούνταν ο Σωτήρης, εκείνος θα πήγαινε να εξασφαλίσει, όχι ένα, αλλά δύο καρβέλια και για τους δυο, κι αν είχε χρήματα ο Σωτήρης, θα του κοινομούσε και κάνα λίτρο ελαιόλαδο.

Τα μάτια του Σωτήρη έλαμψαν από χαρά. Θα έκανε έκπληξη στη μαμά. Πάει καιρός που στο σπίτι τους είχαν λησμονήσει τη μυρουδιά του ελαιόλαδου. Τα χρήματα δεν τους έλειπαν, ο μπαμπάς είχε καλό μισθό ως τραχηρίστας· το πρόβλημα ήταν ότι δεν έβρισκαν τι ν' αγοράσουν. Ο Αριστοτέλης, πάλι, γκρίνιαζε για το αντίθετο: λάδι έβρισκε, αλλά δεν είχαν χρήματα. Ο πατέρας του ήταν απλός αγρότης στον συνεταιρισμό κι ο μισθός του ήταν μικρός· δούλευε μόνο αυτός κι είχε εφτά στόματα να ταΐσει.

Σε αντίθεση με τον Σωτήρη, που πρόσεχε το ντύσιμο, το χτένισμα κι όλη του την εμφάνιση, ο Αριστοτέλης κυκλοφορούσε πάντα ατημέλητος, κουρεμένος σχεδόν με την φιλή, με πολλά σημάδια στο τριχωτό του τετράγωνου κεφαλιού του από παλιά χτυπήματα, χωρίς την ελάχιστη επιρροή από τη μόδα που απαιτούσε απ' τα αγόρια να αφήνουν μακρύ μαλλί και φαβορίτες, κάτι που το καθεστώς καταπολεμούσε στο μεταξύ σαν ξένη μόδα. Λιπόσαρκος, με πεταχτά ζυγωματικά και χοντρά κόκαλα, με τα μισά κουμπιά του πουκαμίσου να λείπουν ή να 'ναι ξεκούμπωτο, έδειχνε σαν να 'ταν πάντα νηστικός. Ο Σωτήρης τον παρατηρούσε που άμα του έπεφταν στα χέρια τίποτε φιλά, έτρεχε αμέσως ν' αγοράσει τηγανίτες στο μαγαζί δίπλα απ' το σχολείο και να τις καταβροχθίσει γλείφοντας στο τέλος και τις ζάχαρες απ' το χαρτί, που του κόλλαγαν στα χείλη και στο λεπτό χνούδι του μουστακιού· δεν είχε βάλει ακόμα ξυράφι, ενώ θα έπρεπε.

«Και πώς θα το κοινομήσεις το ψωμί;» τον ρώτησε ο Σωτήρης.

Ο Αριστοτέλης χαμογέλασε. Σπάνια χαμογελούσε, μα το χαμόγελό του είχε μια μαγεία, ένα μυστήριο, σαν να ήταν μια έκτακτη, ασυνήθιστη κατάσταση.

«Γνωρίζω την πωλήτρια της συνοικίας στο Βαρόσι» του είπε.

«Τη Σοφίκα;»

«Ναι».

«Έλα! Μη μου πεις ότι τα φτιάξατε κιόλας!»

«Κάτι πήγε να γίνει, αλλά δεν έγινε» είπε ο Αριστοτέλης. «Με είδε με τρύπιες τσέπες και μ' αγνόησε. Αλλά με συμπαθεί. Είχαμε γνωριστεί πέρσι που προπονούμουν στην πάλη. Ερχόταν στην παλαιόστρα και περίμενε τον αδερφό της».

«Είδε κορμάρα και σάστισε! Ή όχι;»

«Ε! Με νόμιζε για μεγαλύτερό της αλλά με περνάει κάνα-δυο χρόνια. Πρόσεξε όμως!» τον προειδοποίησε ο Αριστοτέλης, «θα της αφήσω ένα δεκάρικο πουρμπουάρ. Έτσι έχου- με συμφωνήσει. Εντάξει;»

«Εντάξει» είπε ο Σωτήρης. «Το 'πιασε το νόημα η νεαρά».

«Βγάζει κανένα παγωτό. Τι νομίζεις;»

Κάθε Τρίτη και Παρασκευή απόγευμα ο Σωτήρης προπονούσαν στην ποδοσφαιρική ομάδα των νέων της πόλης. Η ομάδα του Αργυροκάστρου είχε ανέβει στην πρώτη εθνική κατηγορία. Έβλεπε ότι το όνειρό του να γίνει ποδοσφαιριστής σιγά σιγά πραγματοποιούνταν. Ήταν από τους καλύτερους νέους κι αν συνέχιζε έτσι, θα έβλεπε τον εαυτό του στην πρώτη ομάδα. Σχεδίαζε να συνεχίσει στη Γυμναστική Ακαδημία να εξασφαλίσει και το μέλλον του ως γυμναστής. Φανταζόταν από τώρα τον εαυτό του μες στο κατάμεστο στάδιο, να δίνει πάσες, να ντριμπλάρει, να σκοράρει, και ο εκφωνητής να μεταδίδει: «Ζώτο... Ζώτο... σουτ! Γκοοοο!...» κι αυτός να κάνει έναν μικρό γύρο του θριάμβου μέσα στο γήπεδο.

Ο Αριστοτέλης τον θαύμαζε παρακολουθώντας την προ-

πόνηση από τις εξέδρες κι έχοντας δίπλα του τις δυο τσάντες με τα ψώνια που είχε κάνει.

«Εσύ θαυμάζεις τον Χατζηπαναγή κι εγώ εσένα» του είπε.

Ο Σωτήρης μπήκε στα αποδυτήρια ν' αλλάξει. Έβαλε τις ιδρωμένες φόρμες σε μια τσάντα, τη στρίμωξε κι αυτή μέσα στην τσάντα του σχολείου και κίνησε μαζί με τον Αριστοτέλη για τον σταθμό της φουσαρμόνικας. Ο Αριστοτέλης, αφού έκανε τον λογαριασμό, του έδωσε και ρέστα. Για λόγου του είχε αγοράσει μόνο ένα καρβέλι, δεν είχε άλλα χρήματα. Η μπομποτά του χωριού ήταν σκληρή μεν αλλά ήταν φτηνή. Είχε αγοράσει και δυο λίτρα σπορέλαιο για τον Σωτήρη. Δεν βρήκε ελαιόλαδο, του είπε· δεν είχε. Η πωλήτρια όμως του υποσχέθηκε ότι όταν θα εφοδιαζόταν με ελαιόλαδο, θα του κρατούσε ένα λίτρο.

Ο Σωτήρης ένιωσε μεγάλη χαρά. Θα πήγαινε κι αυτός μια φορά με ψώνια στο σπίτι, σωστός νοικοκύρης.

Πρώτη φορά πρόσεξε ότι στο λεωφορείο υπήρχαν κι άλλοι που επέστρεφαν εκείνη την ώρα με τσάντες γεμάτες ψώνια. Όλη η Δρόπολη ψώνιζε στο Αργυρόκαστρο. Όλοι ζητούσαν κάτι παραπάνω απ' όσα τους εξασφάλιζαν τα μαγαζιά του χωριού τους, όπου τα περισσότερα τρόφιμα ήταν με το δελτίο. Οι κάτοικοι της πόλης δεν διέθεταν βοηθητική οικονομία και γι' αυτό τους εφοδίαζαν με περισσότερα τρόφιμα, κυρίως ψωμί καθαίο, αλλά μ' ένα μικρό φιλοδώρημα, μπορούσε ν' αγοράσει ψωμί κι ο κάτοικος του χωριού. Στατιστικά προέκυπτε ότι οι κάτοικοι της πόλης κατανάλωναν κατά κεφαλήν δυο φορές περισσότερο ψωμί από κείνους του χωριού. Και στο επίτευγμα αυτό βοηθούσαν πρόθυμα κι οι χωριάτες, κυρίως οι Δροπολίτες.

«Έλα στο σπίτι» είπε ο Σωτήρης στον Αριστοτέλη όταν κατέβηκαν από το λεωφορείο. «Θα πω της μαμάς να μας κάνει τηγανίτες. Τώρα που έχει λάδι, δεν τις λυπάται».

«Δεν είν' ανάγκη» δίστασε ο Αριστοτέλης.

«Έλα που σου λέω! Ξέρω γω!»

Σε λίγη ώρα έτρωγαν μαζί ζεστές τηγανίτες στο σπίτι του Σωτήρη κι άκουγαν τις ευχές της μάνας του και τις ευχαριστίες της για τα τρόφιμα που εξοικονόμησε.

Ο Τέλης μες στην ευφορία του από το μπόλικο φαΐ –ένα πιάτο ξέχειλο– έλεγε τα παράπονά του για την κατάσταση στη δική του οικογένεια: ήταν ο μεγαλύτερος απ’ τα έξι παιδιά και ζούσαν κυρίως από τα επιδόματα τοκετού και λοχειάς της μητέρας και τις αναρρωτικές άδειες παρά από τα μεροκάματα· μια το ένα παιδί άρρωστο, μια το άλλο, μια η ίδια, πού να της περισσέφει χρόνος για δουλειά. Είχε εξασθενήσει και δεν άντεχε τη βαριά δουλειά στα χωράφια. Ο πατέρας του Τέλη το καλοκαίρι πότιζε τα καλαμπόκια και το τριφύλλι, ενώ τον χειμώνα άνοιγε με το φτυάρι αποστραγγιστικά αυλάκια στα στάρια. Οι συγχωριανοί τον έβλεπαν πάντα με το φτυάρι του στον ώμο, μ’ ένα στειλιάρι οξιάς που γυάλιζε από τη χρήση, σαν να ’ταν αυτό που κρατούσε σε ισορροπία τη στάση του σώματός του. Ο Βαγγέλης Σκευής δεν μπορούσε να εξασφαλίσει το γάλα για τη νεογέννητη κόρη του, είτε επειδή του έλειπαν τα χρήματα είτε επειδή, ώσπου να ολοκληρώσει τη δουλειά και να πάει στο μαγαζί, το γάλα είχε τελειώσει. Ήταν κι αυτό με το δελτίο, και μόνο για τα μικρά παιδιά. Η γυναίκα του δεν είχε αρκετό γάλα να βυζιάξει το παιδί με τα μικρούτσικα βυζιά της, σαν τσαγκάδα προβατίνα.

Μα το καλό το παλικάρι ξέρει κι άλλο μονοπάτι: ο Βαγγέλης σηκωνόταν τη νύχτα κι άρμεγε κρυφά μία απ’ τις αγελάδες του συνεταιρισμού. Κατά τα μεσάνυχτα, όταν η σκοπιά αποκοιμιόταν και τα γελάδια ησύχαζαν –έπεφταν κι αυτά για ύπνο–, έμπαινε κρυφά από το παράθυρο του στάβλου, έβαζε το παγούρι, που το φύλαγε στη βαθιά τσέπη του μπουφάν, κάτω απ’ το μαστάρι της αγελάδας που την είχε σταμπάρει από πριν, την άρμεγε μέχρι να γεμίσει το παγούρι κι

εξαφανιζόταν. Στην αρχή τα γελάδια αντιδρούσαν ανήσυχα, αλλά στη συνέχεια τον συνήθισαν, και μάλιστα η συγκεκριμένη αγελάδα τον αναζητούσε κιόλας.

Οι αρμέχτρες παραπονούνταν ότι κάτι είχε πάθει το ζώο και κατά τη διάρκεια της νύχτας κατέβαζε λιγότερο γάλα από το δεξί πίσω μαστάρι. Μάλιστα κάλεσαν και τον κτηνίατρο που ήρθε και την εξέτασε, όμως δεν βρήκε τίποτα, η αγελάδα ήταν υγιέστατη – κάτι ήξερε ο Βαγγέλης Σκεύης που την είχε βάλει στο μάτι· δούλευε στην ομάδα ζωοτροφών και τα γνώριζε τα γελάδια.

«Πού καταντήσαμε!» παρίστανε ο Τέλης τον πατέρα του. Ο παππούς του, που δούλευε προπολεμικά στην Ελλάδα ως αγελαδοτρόφος, έλεγε ότι το αφεντικό του έδινε μέρα παρά μέρα μια βρασιά γάλα να τρώει. Κι εδώ, σ' εμάς; Είχαν ακούσει ότι κάποιος από την Άνω Δρόπολη καταδικάστηκε σε έναν μήνα φυλακή επειδή έκλεψε ένα καρβέλι ψωμί από τον φούρνο όπου δούλευε. Η μαμά του φοβόταν μην πιάσουν τον πατέρα του και τον βάλουν φυλακή. Η μάνα του Σωτήρη, η θεία Όλγα, έτσι την έλεγε ο Τέλης, του έδινε δίκιο, και μάλιστα υπερθεμάτιζε, αλλά ο πατέρας που άκουγε μπαινοβγαίνοντας στο σπίτι, τους είπε να προσέχουν τι λένε, γιατί κι οι τοίχοι έχουν αυτιά. Ο Σωτήρης είπε στον Τέλη να μην του δίνει σημασία: οι τοίχοι μπορεί να έχουν αυτιά, μα ο πατέρας του καθόλου: όλη μέρα μέσα στον θόρυβο του τρακτέρ, τ' αυτιά του είχαν σχεδόν κουφαθεί.

Ο Αριστοτέλης μόνο τότε έμαθε ότι η μάνα του Σωτήρη τον φώναζε Τήλη χαϊδευτικά, αλλά αυτό το υποκοριστικό δεν είχε βγει έξω απ' την αυλή του σπιτιού.

Όταν ο Τέλης τελείωσε την όγδοη τάξη, ο πατέρας του προτίμησε να τον στείλει στο γυμνάσιο παρά να τον βάλει στη δουλειά στον συνεταιρισμό. Το παιδί ήταν καλός μαθητής, ατσίδα, του έλεγαν οι δάσκαλοι, κι ο Βαγγέλης χαιρόταν.

Είχε μια κρυφή ελπίδα ότι θα ξεκολλούσε λίγο από τη φτώχεια που τον μάστιζε αν ο γιος του πρόκοβε. Όταν είχε γεννηθεί ο πρωτότοκος γιος, ο Βαγγέλης είχε κάνει μεγάλες χαρές και όνειρα για το μέλλον του. Είχε πάει στον δάσκαλο τον Θοδωρή Λέκκα που είχε έρθει από την Ελλάδα –θαύμαζε τους δασκάλους κι ας ήταν στουρνάρι όταν πήγαινε σχολείο– και τον είχε παρακαλέσει να γίνει κουμπάρος και να βγάλει ένα ωραίο όνομα στον γιο του, κι εκείνος τον είχε βαφτίσει Αριστοτέλη.

Όταν ο Τέλης έμπαινε στο σπίτι του άλλου συμμαθητή του, του Φώτη Οικονόμου, που μοσχοβολούσε αρχοντιά, με τους παλιούς μεταλλικούς ντενεκέδες που η γιαγιά του Φώτη, η κακω-Σόφω, τα είχε κάνει γλάστρες με βασιλικό, με τις κουρτίνες και τα κεντήματα, με τα σφουγγαρισμένα πατώματα, τα 'χανε εντελώς. Η κακω-Σόφω ήταν ο φύλακας άγγελος της γαλήνης εκείνου του σπιτιού κι όταν έμπαινε μέσα ο Τέλης, ακροπατούσε διστακτικά ανάμεσα στα χαλιά.

Ο Φώτης ήταν ορφανός και τον είχε μεγαλώσει η γιαγιά. Οι συνομήλικοί του δεν τον είχαν δει ποτέ αχτένιστο και με τσαλακωμένο πουκάμισο. Η κακω-Σόφω έβγαине μέχρι το μεσοχώρι που έπαιζαν τα παιδιά για να του φέρει μια φέτα φωμί καθάριο, με βούτυρο φρέσκο και γλυκό του κουταλιού από πάνω. Είχε ένα μικρό κομπόδεμα από τον άντρα της από την Αμερική και ζούσε με τους τόκους. Ευημερούσε στον σοσιαλισμό με τα δολάρια του ιμπεριαλισμού. Δωροδοκούσε τις πωλήτριες και εξασφάλιζε τα προς το ζην, γι' αυτήν και για τον εγγονό της τον Φώτη.

Ο Τέλης είχε πρακτικό μυαλό, ήταν άριστος στα μαθηματικά μα λιγάκι αδύνατος στα θεωρητικά. Δεν είχε καμία σχέση με τον Φώτη, τον κανακάρη της γιαγιάς, τον μαθητή-υπόδειγμα, που τον περισσότερο καιρό ήταν κλεισμένος στο σπίτι με το βιβλίο στο χέρι. Ο Φώτης δεν συμμετείχε στις φασαρίες και τις σκανταλιές των συμμαθητών του, μάλλον από

φόβο μην του τις βρέξουν. Τα αραιά ξανθά μαλλιά του, τα γυαλιά και το κομψό ντύσιμο τον έκαναν κάπως απόμακρο. Όταν όμως προέκυπτε κάποιο δύσκολο πρόβλημα, όλοι, αγόρια και κορίτσια, έτρεχαν σ' αυτόν. Παραδόξως, ο Φώτης σκόνηταφτε μερικές φορές στα εύκολα, αλλά για κείνα είχαν τον Τέλη, τον ατσίδα.

Ο Σωτήρης παρακολουθούσε τους αγώνες από το ελληνικό πρωτάθλημα στην τηλεόραση, στο σπίτι του ξάδερφού του του Κίτσου. Γνώριζε τους παίκτες, τη βαθμολογία των ομάδων, τους διαιτητές, έκανε και προγνωστικά. Εκτός από τον αγώνα, τον εντυπωσίαζαν και τα πλάνα από τις εξέδρες, οι θεατές με την ανεμελιά και τη χαρά τους, οι διαφημίσεις, πάντα χαριτωμένες και γεμάτες αισιοδοξία. Έβλεπαν τη μόδα στο ντύσιμο, στο χτένισμα, την ελευθερία που ήταν ολοφάνερη. Ο Κίτσος έπιανε το ελληνικό κανάλι, την ΕΡΤ, το μοναδικό κανάλι του εξωτερικού που μπορούσε να πιάσει, όταν δεν υπήρχαν ξένοι στο σπίτι και παρακολουθούσαν μόνο στενοί φίλοι και συγγενείς. Έβλεπαν ειδήσεις, ρεπορτάζ, ντοκιμαντέρ. Η δικτατορία της Ελλάδας δεν γινόταν αντιληπτή από την τηλεόραση: τα πάντα μέσα στο μαγικό κουτί έμοιαζαν ρόδινα. Μα ούτε και στην αλβανική τηλεόραση ήταν εμφανής η δικτατορία, ούτε η φτώχεια ούτε η δυστυχία. Η τηλεόραση ήταν ο καθρέφτης της ευημερίας. Άλλωστε γι' αυτό είχε εφευρεθεί. Παρ' όλα αυτά ένα πιο έμπειρο μάτι μπορούσε να διακρίνει τη διαφορά. Ήταν κάτι πράγματα που δεν μπορούσαν να κρυφτούν: η παλιά ξεπερασμένη μόδα, οι λιπόσαρκοι άνθρωποι.

Ο Σωτήρης δεν φοβόταν από τον Τέλη μην τον προδώσει γι' αυτά που έλεγαν κατά του καθεστώτος. Άκουγαν τα μαθήματα του Κόμματος, και τα σχόλια που έκαναν ήταν καυστικά, ανελέητα.

Τώρα, στη δωδέκατη και τελευταία τάξη του γυμνασίου συνειδητοποιούσαν ότι είχαν αφήσει πίσω την εφηβεία και

ανήκαν για τα καλά στη νεολαία. Είχαν ελαττώσει τα περι-
 σσια αστεία και τα πειράγματα· είχαν σοβαρευτεί κάπως. Ο
 Αριστοτέλης ανακάλυπτε στον Φώτη Οικονόμου μια προσωπι-
 κότητα. Η φωνή του είχε αρχίσει να χοντραίνει, να αντρειεύει
 και να εμπνέει τον σεβασμό, μέχρι και τον θαυμασμό των
 συμμαθητών· οι κοροϊδίες για τη νωθρότητά του ήταν πια
 παρελθόν. Του Αριστοτέλη του άρεσε να συζητάει μαζί του,
 όσο κι αν δεν ταίριαζαν σαν χαρακτήρες, όσο κι αν είχαν δια-
 φορετική ανατροφή. Τα μάτια του Φώτη μέσα από τα γυα-
 λιά έμοιαζαν πιο μεγάλα, πιο αγαθά. Έμοιαζαν σοφά.

Τα τρία παιδιά από τη Δερβιτσιάνη ήταν συμμαθητές από
 την πρώτη τάξη του δημοτικού, μα στο χωριό είχαν μικρή συ-
 ναναστροφή. Ο Σωτήρης δεν προτιμούσε για παρέα ούτε τον
 Τέλη με την εριστική του συμπεριφορά, σαν αλητάκι, ούτε
 τον Φώτη, που έδειχνε μαμόθρεφτο, και όταν στο γυμνάσιο
 βρέθηκαν μαζί σε ξένο περιβάλλον, καθώς ωριμάζαν, τότε άρ-
 χισαν να πλησιάζουν μεταξύ τους. Μέσα στην αλλόγλωσση
 κοινωνία ένιωθαν αλληλέγγυοι στα πειράγματα των συμμα-
 θητών για την ξενική προφορά της αλβανικής γλώσσας. Όταν
 τελείωνε το μάθημα, έτρεχαν μαζί να προλάβουν τα λεωφο-
 ρεία. Είχαν ένα έντονο αίσθημα ότι ήταν μέλη της κοινότη-
 τας των μαθητών από τη Δρόπολη που φοιτούσαν στο Αργυ-
 ρόκαστρο. Αν τύχαινε και καθυστερούσε κανείς, οι φίλοι του
 παρακαλούσαν τον οδηγό να περιμένει λίγο ακόμα, κι όταν
 εκείνος έφτανε λαχανιασμένος, άρχιζαν να τον βρίζουν: χα-
 μένο, κοιμισμένο...

Ο Τέλης ήταν η ψυχή της ομάδας, υπερασπιζόταν πάντα
 το συμφέρον της ενάντια σε κάθε ευρύτερη έννοια τάξης και
 δικαίου.

Μόλις η φυσαρμόνικα έπαιρνε τη στροφή της Κολορυτσής
 κι άφηνε την πόλη πίσω από τον λόφο, όλοι οι επιβάτες ένιω-
 θαν ότι βρίσκονταν πια στον τόπο τους. Κυρίως όταν περ-
 νούσαν τον λόφο της Μογγίλας, που ήταν το όριο μεταξύ Δερ-

βιτσιάνης και του γειτονικού χωριού Λαζαράτι, τους κατοίκους του οποίου τους έλεγαν περιφρονητικά «πουτσοκομμένους» – είχαν κάνει δηλαδή περιτομή ως Αλβανοί μουσουλμάνοι.

Οι μεγαλύτεροι έκαναν μερικές φορές παρατήρηση για την άσεμνη λέξη, μα είχε γίνει τόσο καθημερινή που τη χρησιμοποιούσαν ακόμα και τα κορίτσια, χωρίς καλά καλά να ξέρουν τι σημαίνει ακριβώς.

Η Δερβιτσιάνη ήταν το πρώτο και το μεγαλύτερο χωριό της Δρόπολης όταν το μετρούσαν από το Αργυρόκαστρο, ενώ οι Δροπολίτες το μετρούσαν ως το τελευταίο της περιοχής. Ήταν και το όριο μέχρι το οποίο μιλιόταν η ελληνική γλώσσα. Κατά κάποιον τρόπο αποτελούσε το προπύργιο για όλη τη Δρόπολη, γιατί τα παλιά χρόνια αντιμετώπιζε τις συμμορίες των Λαζαρατινών γειτόνων της.

Οι Δερβιτσιώτες στα πρώτα χρόνια της εγκαθίδρυσης του καθεστώτος απολάμβαναν την υποστήριξη των αρχών, καθώς το χωριό, όπως και τα υπόλοιπα της Δρόπολης, είχε συμμετάσχει ενεργά στον αντιφασιστικό αγώνα.

Εκατοντάδες παιδιά είχαν σπουδάσει απ' το χωριό αυτό κι είχαν γίνει χρήσιμα μέλη στην κοινωνία, σε αντίθεση με τους Λαζαρατινούς γείτονές τους που κατά τη διάρκεια του πολέμου είχαν συμπαραταχτεί με τους εθνικιστές της Δεξιάς, τους λεγόμενους Μπαλίστες, και στο τέλος είχαν βγει ηττημένοι, πληρώνοντας έτσι τις συνέπειες της επιλογής τους. Βέβαια, το ότι δεν είχαν σταλεί απ' το χωριό αυτό πολλά παιδιά να σπουδάσουν σε ανώτατες σχολές δεν οφειλόταν μόνο στη δυσμενή αντιμετώπισή τους από το καθεστώς, αλλά και στη μειωμένη τάση για φιλομάθεια των Λαζαρατινών σε σχέση με των Δροπολιτών.

Η Δερβιτσιάνη όμως είχε και την άλλη όψη της, τη σκοτεινή: ήταν η εστία του ελληνικού εθνικισμού, τον οποίο προσπαθούσε να εξολοθρεύσει το καθεστώς.

Συν τω χρόνω, με το πέρασμα των δεκαετιών, συμμορφώθηκαν και οι Λαζαρατινοί με το καθεστώς, το οποίο έπαψε να τους καταδιώκει. Οι γενιές είχαν διαδεχτεί η μια την άλλη και τώρα το καθεστώς είχε αρχίσει να καταδιώκει περισσότερο τους Δερβιτσιώτες και γενικότερα τους Δροπολίτες, καθώς στους κόλπους των Δροπολιτών είχαν απομείνει αρκετά εθνικιστικά ελληνικά κατάλοιπα που δυσκόλευαν τη σταδιακή και ομαλή αφομοίωση της Μειονότητας με το αλβανικό έθνος. Ο εξαλβανισμός της Μειονότητας ήταν ο κρυφός κι αδήλωτος μακροπρόθεσμος στόχος του βαθέος αλβανικού κράτους. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ενώ η Δρόπολη είχε βγει από τον πόλεμο νικήτρια μαζί με το Κόμμα, τη δεκαετία του εβδομήντα είχε περισσότερους πολιτικούς κρατούμενους απ' ό,τι το Λαζαράτι, το πρώην κατατρεγμένο χωριό που είχε επανορθώσει. Γι' αυτό κι οι Δερβιτσιώτες, όταν έμπαιναν στη Δρόπολη, ένιωθαν τα πνευμόνια τους να φουσκώνουν ελληνικά.

Παρά τις βεντέτες που είχαν υπάρξει μεταξύ Δερβιτσιωτών και Λαζαρατινών σε όλη την ιστορία της γειτνίασης των δύο χωριών με διαφορετική θρησκεία και γλώσσα, υπήρχε και κάποια αλληλοϋποστήριξη ανάμεσά τους: οι Δερβιτσιώτες είχαν περισσότερη εμπιστοσύνη σ' αυτούς παρά στους Λιάπηδες που αποτελούσαν τη ραχοκοκαλιά της εξουσίας. Οι Λαζαρατινοί, εκτός από μια έμφυτη τάση στην παραβατικότητα, ένιωθαν κατατρεγμένοι απ' το καθεστώς λόγω της στάσης τους στον πόλεμο. Γι' αυτό κι ανάμεσα στα δυο χωριά υπήρχε κι ένας κρυφός συνασπισμός, σαν να είχαν έναν κοινό εχθρό: το Κόμμα. Μάλιστα μερικοί παλιοί Λαζαρατινοί έλεγαν ότι κάποτε είχαν υπάρξει κι εκείνοι χριστιανοί, το μαρτυρούσε και το όνομα του χωριού τους που προερχόταν από τον Άγιο Λάζαρο, κι όχι σαν τους Δερβιτσιώτες –έλεγαν την μπηχτή τους– που το όνομα του χωριού τους προερχόταν από το τουρκικό Ντερβίς Χαν. Αυτό ήταν και το κρυ-

φό παράπονο των Δερβιτσιωτών, ότι ήταν το μοναδικό χωριό της Δρόπολης που δεν είχε ούτε ελληνική ούτε σλαβική προέλευση, όπως τα άλλα, παρά μόνο τουρκική.

Ήταν γνωστό ότι το πάλαι ποτέ διπλανό κεφαλοχώρι, η Κολορυτσή, στον καιρό του βίαιου εξισλαμισμού, διαλύθηκε κι όσοι εξισλαμίστηκαν μετοίκησαν στο Λαζαράτι, ενώ όσοι παρέμειναν χριστιανοί, πήγαν να ζήσουν στη Δερβιτσιάνη. Γι' αυτό και τα δυο χωριά, όσο άσπονδοι εχθροί κι αν ήταν, αλλόγλωσσοι κι αλλόθρησκοι, μεταξύ τους ένωθαν σαν μακρινά ξαδέρφια.